

Flygtningenævnets baggrundsmateriale

Bilagsnr.:	1565
Land:	Irak
Kilde:	Landinfo
Titel:	Irak; Betydningen af Nettverk
Udgivet:	2. juli 2024
Optaget på baggrundsmaterialet:	4. juli 2024

LANDINFO
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Temanotat

Irak

Betydningen av nettverk

2. juli 2024

© Landinfo 2024

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Fredrik Selmers vei 6

Postboks 2098 Vika

0125 Oslo

Tel: 23 30 94 70

E-post: landinfo@landinfo.no

www.landinfo.no

Om Landinfos temanotater

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) innhenter og analyserer informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos temanotater er basert på opplysninger fra nøye utvalgte kilder. Opplysningene er behandlet i henhold til [anerkjente kvalitetskriterier for landinformasjon](#) og [Landinfos retningslinjer for kilde- og informasjonsanalyse](#).

Temanotatene bygger på både skriftlig og muntlig kildemateriale. En del av informasjonen som formidles, er innhentet gjennom samtaler med kilder på informasjonsinnhentingstreiser. Landinfo tilstreber bredde i kildetilfanget, og så langt mulig er det innhentet informasjon fra kilder som arbeider uavhengig av hverandre. Alt benyttet kildemateriale er fortløpende referert i temanotatene. Hensyn til enkelte kilders ønske om anonymitet er ivarettatt.

Notatene gir ikke et uttømmende bilde av temaene som undersøkes, men belyser problemstillinger som er relevante for UDIs og UNEs behandling av utlendingssaker.

Landinfo er en faglig uavhengig enhet, og informasjonen som presenteres, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos temanotater gir heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

About Landinfo's reports

The Norwegian Country of Origin Information Centre, Landinfo, is an independent body within the Norwegian Immigration Authorities. Landinfo provides country of origin information (COI) to the Norwegian Directorate of Immigration (Utlendingsdirektoratet – UDI), the Immigration Appeals Board (Utlendingsnemnda – UNE) and the Norwegian Ministry of Justice and Public Security.

Reports produced by Landinfo are based on information from carefully selected sources. The information is collected and analysed in accordance with [common methodology for processing COI](#) and [Landinfo's internal guidelines on source and information analysis](#).

To ensure balanced reports, efforts are made to obtain information from a wide range of sources. Many of our reports draw on findings and interviews conducted on fact-finding missions. All sources used are referenced. Sources hesitant to provide information to be cited in a public report have retained anonymity.

The reports do not provide exhaustive overviews of topics or themes, but cover aspects relevant for the processing of asylum and residency cases.

Country of Origin Information presented in Landinfo's reports does not contain policy recommendations nor does it reflect official Norwegian views.

Summary

This report looks into the importance of networks in Iraq. More than four decades of near continuous war, crisis and conflict has created both uncertainty in the population, and a weak state that is often unable to meet the needs of its citizens. Moreover, it has left the Iraqi political system, and by extension the state apparatus, marked by corruption and nepotism. In sum, this means that a functioning network is of great importance to Iraqis in their everyday life; as a social and economic safety net, to be able to navigate public bureaucracy, to gain access housing and the labor market, to ensure one's security, as well as in many other respects. The report begins by describing different kinds of networks that might be of importance, and then looks into the part played by different networks in peoples' everyday lives.

Sammendrag

Dette temanotatet tar for seg betydningen av nettverk i dagens Irak. Irak har vært gjennom mer enn fire tiår med sammenhengende krig, krise og konflikt. Dette har både skapt usikkerhet i befolkningen og etterlatt en svak stat som ofte ikke er i stand til å møte innbyggernes behov. Samtidig er det irakiske, politiske systemet, og i forlengelsen av dette også det irakiske statsapparatet, preget av korrupsjon og nepotisme. I sum tilsier dette at et fungerende nettverk er svært viktig for irakere i hverdagen; som et sosialt og økonomisk sikkerhetsnett, for å få hjelp til å navigere offentlig byråkrati, for å få tilgang til arbeids- og boligmarkedet, for å få hjelp dersom en havner i en konflikt samt i en rekke andre henseende. Temanotatet beskriver først hvilke nettverk som er relevante, og ser så på hvilken rolle de kan spille i folks hverdag.

Innhold

1	Innledning.....	6
2	Betydningen av nettverk i Irak.....	7
3	Hvilke nettverk er aktuelle?	8
3.1	Familie, klan og stamme.....	8
3.1.1	Stammenes struktur	8
3.2	Politiske partier, bevegelser og væpnede grupper	9
3.3	Lokalsamfunn, naboer og venner	11
4	Hvordan nettverk spiller inn i hverdagen	12
4.1	Sikkerhet og konfliktløsning	13
4.2	Nepotisme og tilgang til arbeidsmarkedet	14
4.3	Manglende statlig, sosialt sikkerhetsnett	15
4.4	Tilgang til bolig	17
4.5	ID-dokumenter og andre papirer	18
4.6	Ekteskap og valg av partner.....	18
5	Betydningen av nettverk for kvinnelede hushold	19
5.1	Kvinnelede hushold	19
5.1.1	Aksept for at kvinner bor alene, og familiers evne til å hjelpe.....	20
5.1.2	Tilgang til ID-dokumenter, bolig og offentlige tjenester.....	20
5.1.3	Tilgang til arbeidsmarkedet og alternative inntektskilder	22
6	Referanser	24

1 Innledning

Dette temanotatet tar for seg betydningen av nettverk for personer i Irak, både i Kurdistanregionen (KRI) og i det øvrige Irak. Dette er en krevende tematikk, all den tid nettverk er en abstrakt størrelse hvis betydning det er vanskelig å måle, samtidig som betydningen av ens nettverk i dagens Irak, gir seg svært håndfaste og konkrete utslag i hverdagslivet. Ens nettverk kan avgjøre hvorvidt en lykkes i å skaffe arbeid, eller hvorvidt en vinner frem i en juridisk konflikt. Betydning av nettverk er kjent og viktig for alle irakere, samtidig som det med nødvendighet er store forskjeller i hvilke nettverk man har tilgang til, og hvilken rolle disse kan spille i ens liv.

Det er dermed utfordrende å gi konkrete og allmenngyldige beskrivelser av nettverks betydning. Forskjeller og unntak forekommer, et viktig forbehold å ta med seg når notatet leses. Samtidig er det en mye omtalt tematikk, og det finnes svært mange konkrete eksempler på hvordan nettverk og forbindelser spiller inn i hverdagen. Videre finnes flere studier basert på spørreundersøkelser og kvalitative intervjuer – igjen noe som bidrar til å konkretisere betydningen og påvirkningen på folks liv. Notatet søker å møte utfordringene beskrevet her ved å benytte slike kilder, og ved å vise til konkrete eksempler. Notatet søker å plassere eksemplene i sin relevante kontekst, samt gi overordnede, oppsummerende beskrivelser av forholdene som omtales.

Notatet bygger i stor grad på åpent tilgjengelige kilder, samt intervjuer foretatt under informasjonsinnhentingsreiser til Irak. Åpent tilgjengelige kilder inkluderer vitenskapelige artikler; rapporter fra tenketanker, NGO-er, FN-organer og andre internasjonale organisasjoner; nyhetsartikler; samt rapporter fra enkelte av Landinfos søsterorganisasjoner.

Notatet gir først en innledende beskrivelse av betydningen av nettverk i dagens Irak, og søker å plassere spørsmålet om nettverks betydning i dets relevante historiske og politiske kontekst (kapittel 2). Kapittel 3 tar så for seg spørsmålet om hvilke nettverk som er relevante. For de langt fleste er storfamilien og eventuelt klan og stamme det sentrale, men også naboer, lokalsamfunn, politiske partier og væpnede grupper kan være av stor betydning. Kapittel 4 ser på hvordan nettverk spiller inn i folks hverdag, eksempelvis knyttet til konfliktløsning, tilgang til arbeidsmarkedet, valg av partner og lignende. Tradisjonelle oppfatninger om sosiale normer og kjønnsroller står sterkt, og dette har igjen betydning for hvilken rolle ens nettverk spiller i hverdagen, og for den saks skyld hvilken mulighet en har til å bo i Irak uten et fungerende nettverk rundt seg. Dette, sammen med andre forhold, gjør at et fungerende nettverk vil være spesielt viktig for kvinner og kvinneledede hushold. Dette diskuteres i temanotatets femte og siste kapittel.

2 Betydningen av nettverk i Irak

Irak kan beskrives som et familieorientert snarere enn et individorientert samfunn. Storfamilien, og for svært mange også klan og stamme, utgjør både en sosial omgangskrets og et sosialt og økonomisk sikkerhetsnett. Familie og stamme gir også sikkerhet dersom en havner i konflikter, og kan gjennom tradisjonelle mekanismer bidra til å løse disse fredelig. Med dette følger både forventninger og forpliktelser: Mange forventer å få hjelp til å finne jobb, bolig eller liknende, samtidig som det forventes at en selv hjelper andre familiemedlemmer med det samme dersom en har mulighet. Storfamilien, og eventuelt klan/stamme, er også tradisjonelt involvert i sentrale avgjørelser i ens liv, og en forventes å rette seg etter dette. Eksempelvis er familien typisk involvert i valg av ektefelle, og ektefellen kan også være en man er knyttet til gjennom familie og/eller stamme.

Videre er også andre nettverk enn familie og stamme relevante i denne sammenhengen, som beskrevet nedenfor. Det kan dreie seg om kolleger eller venner, personer fra samme nabolag eller landsby, samt politiske partier og organisasjoner (merk at svært mange politiske partier i Irak har bånd til væpnede grupper).

Familie og stamme har tradisjonelt vært viktige i Irak, men hvilken rolle stammene spiller, har variert opp gjennom historien. Forskeren Haley Bobseine (2019) skriver følgende om stammenes rolle i kjølvannet av krigen mot IS:

(...) the tribe now survives as a cultural and social reality that sometimes emerges politically when the state is weak, or when co-opted or empowered by the state, or with the assistance of an outside or international force. Today, traditional tribal customs continue to influence day-to-day life, and many Iraqis may resort to their tribe when seeking physical and economic security or dispute mediation. Tribes' role at the national level remains marginal, but at the local level, client-centric forms of tribal authority continue to be important throughout Iraq.

(...)

Tribes' power often expands and contracts in inverse proportion to the strength of the state, and tracks with tribes and their leaders' proximity to powerful state actors.

Irak har vært gjennom mer enn fire tiår med sammenhengende krig, krise og konflikt. Dette har både skapt stor usikkerhet i befolkningen og etterlatt en svak stat som ofte ikke er i stand til å møte innbyggernes behov. Det har også etterlatt en stat hvor korrupsjon er et gjennomgripende fenomen, og Irak ble rangert som nr. 154 av 180 land på *Corruption Perceptions Index* for 2023 (Transparency International 2024). Kritikere peker videre på at den politiske eliten som har vokst frem etter 2003, benytter systemet for å berike seg og sine, samt sikre tilslutning

ved å fordele offentlige jobber og goder i bytte mot lojalitet (The World Bank 2017, s. 64; EASO 2020b, s. 17). Konsekvensen er at irakere i praksis ofte må se til sine nettverk for sosial og økonomisk støtte, for sikkerhet og beskyttelse og for tilgang til offentlige tjenester samt arbeids- og boligmarkedet.

3 Hvilke nettverk er aktuelle?

Familie og eventuelt klan og stamme utgjør en helt sentral ramme for de fleste irakeres liv, og et svært viktig sosialt og økonomisk nettverk. Det er imidlertid ikke de eneste nettverkene som vil kunne være viktige i irakeres hverdag. I det følgende beskrives kort betydningen av familie, klan og stamme, samt den irakiske stammestrukturen. Deretter presenteres andre nettverk som kan være relevante, nærmere bestemt politiske partier og bevegelser, samt en persons lokalmiljø, naboer og venner. Dette er vel å merke ikke en uttømmende liste, og det vil kunne være andre typer forbindelser som også spiller inn i irakeres hverdag.

3.1 Familie, klan og stamme

Familien er «det sentrale elementet i det irakiske samfunnet» (Landinfo 2023a, s. 9), og det er typisk snakk om familie i bredere forstand, altså storfamilien (Finnish Immigration Service 2018, s. 5), det sentrale nettverket for de langt fleste i Irak.

Videre er et klart flertall av befolkningen del av en stamme, men det er vanskelig å slå fast nøyaktig hvor stor andel dette gjelder. Ifølge en mye sitert rapport fra utredningstjenesten i den amerikanske kongressens , som igjen later til å sitere en artikkel fra 2003, er omtrent 75 prosent av befolkningen del av en stamme (Hassan 2008, s. 1). Den svært anerkjente Irak-forskeren Renad Mansour skriver i en rapport fra 2017 (s. 5), med referanse til en irakisk sosiolog, at rundt 70 prosent anser seg selv som en del av stammesystemet. Betydningen av stammer anses typisk som potensielt mindre viktig i byer, blant dem med høyere utdanning og blant velstående. Det betyr imidlertid ikke at stammetilhørighet ikke også kan være viktig for personer i disse kategoriene, som EUs asylbyrå EUAA understreker i en rapport fra 2023 (s. 18):

Sources indicate that even highly educated individuals resort to their tribes, and tribal leadership may include highly educated individuals, including in urban areas.

3.1.1 Stammenes struktur

Stammer kan variere i størrelse fra noen få tusen til over en million medlemmer (Hassan 2008, s. 8). Dermed varierer det hvilke ledd i stammen som er mest

relevante for en persons nettverk. Kilder beskriver stammens struktur som følger (Hassan 2008, s. 2; Mansour 2017, s. 5; Bobseine 2019; EUAA 2023, s. 22-23):

- **Khams:** Den grunnleggende enheten i stammestrukturen: storfamilien. Mer presist består den av menn med samme tippoldefar, altså fem ledd (derav navnet, fem på arabisk). Medlemmene har tradisjonelt klare forpliktelser overfor hverandre.
- **Bayt (fl. Buyut):** Tilsvarende khams, og flere kilder benytter begrepene om hverandre. Et bayt kan bestå av en eller flere storfamilier.
- **Fakhdh (fl. Afkhadh):** oversettes gjerne med klan, består av flere buyut.
- **Ashira (fl. Asha'ir):** Stamme, består av flere afkhadh. Enkelte kilder oversetter dog dette som klan, og fakhdh som «sub-klan».
- **Qabila (fl. Qaba'il):** stammekonføderasjon, består av flere stammer.

Som det følger av gjennomgangen over, har også irakere uten nær familie i live/i Irak som regel andre slektninger som vil utgjøre en del av ens nettverk.

3.2 Politiske partier, bevegelser og væpnede grupper

Etter endringene i 2003 ble Irak etter hvert en føderal republikk, med en valgt, lovgivende forsamling og en regjering som utgår fra denne, som fastsatt i konstitusjonen (National Assembly of Iraq 2005). Samtidig etablerte den nye, politiske eliten også et uformelt system hvor posisjoner i politikk, embetsverk og det militære fordeles basert på etnosekterisk tilhørighet (Dodge 2020, s. 147; Al-Ali 2023, s. 42; Jiyad 2023). Dette har siden 2005 blant annet kommet til uttrykk ved at statsministeren alltid er sjiamuslimsk araber, presidenten alltid kurder og stortingspresidenten (*speaker of parliament*) alltid sunnimuslimsk araber. Systemet begrunnes med at posisjoner fordeles i tråd med ulike gruppers relative størrelse, at man skal sikre at alle er representert, og at alle har en interesse i å bevare systemet og unngå konflikt.

Systemet dikterer ikke maktfordeling kun på toppen, men gjennomsyrrer politikk, stat og embetsverk for øvrig (Jiyad 2023). Dette har i praksis lagt til rette for et politisk system hvor partiene først og fremst søker å vinne ressurser til seg selv og den etnoreligiøse gruppen de hevder å representere. Siden 2005 har (stort sett) alle store partier deltatt i regjering, på tross av uenigheter. Dette fordi formålet er fordeling av makt og ressurser snarere enn å gjennomføre en bestemt politikk: Ministerposter, høye stillinger i staten og budsjettmidler fordeles basert på partienes oppslutning ved valg. Partiene benytter så ressursene de har fått kontroll over, til å berike seg og sine, og til å vinne lojalitet ved å tilgodese tilhengere og medlemmer med ressurser og jobber (Dodge & Mansour 2021, s. 13):

From 2005 onwards, parties that performed well in elections went on to appoint ministers who would then control the budgets and payrolls of the corresponding ministries until the next election. Each party used this power

to employ family, party members and followers. In a labour market dominated by civil service and military employment, with demand for jobs far exceeding supply, the easiest way to secure state employment was to join or pledge allegiance to one of the dominant political parties, or to bribe a lower-level functionary.

Systemet, gjerne referert til som *muhasasa*, er med andre ord et system som institusjonaliserer korrupsjon (Dodge 2020, s. 150; Jiyad 2023). Det fratar i praksis også irakiske borgere lik rett til jobber og tjenester i kraft av å være *irakiske borgere*, og reduserer i stedet borgerne til tilhørere av gitte etnoreligiøse grupper, hvis tilgang til ressurser kontrolleres av politiske partier (Salloukh et al. 2015, s. 7; The World Bank 2017, s. 17; Yahya 2017, s. 3).

Ikke overraskende er det et upopulært system, og de svært omfattende protestene i Irak høsten 2019 var eksplisitt rettet nettopp mot muhasasa-systemet (Abdulhadi 2019; EPIC 2021, s. 3). Samtidig er det selvforsterkende og vanskelig å omgå, fordi det involverer hele den politiske eliten og gjennomsyrrer staten. Forskeren Massaab al-Aloosy formulerer det slik (Al-Aloosy 2022):

The Muhasasa system creates a dependence of the electorate on the political parties as they control the balance of rewards and punishments within the government. Iraq has a bloated public sector and a very fragile private sector, which gives the political parties clout. As the government employs 40% of the work force, employees, whether filling senior positions or more routine jobs, have to have political backing to maintain their jobs within the bureaucracy.

Mange partier er også nært knyttet til væpnede grupper, eller har blitt etablert som det politiske uttrykket til eksisterende, væpnede grupper. Dette gjelder i særdeleshet de såkalte Iran-nære gruppene (og partiene), men også Muqtada al-Sadrs politiske bevegelse. De væpnede gruppene knyttet til partiene, er en del av folkemobiliseringsstyrkene, som formelt utgjør en del av Iraks væpnede styrker og finansieres over statsbudsjettet (Landinfo 2021a, s. 2). Dette betyr at de væpnede gruppene og tilknyttede politiske partier kan tilby offentlig betalte jobber direkte til sine støttespillere, i tråd med systemet beskrevet over.

Selv om de væpnede gruppene i stor grad formelt inngår i statens sikkerhetsapparat, har de vist både evne og vilje til å handle på eget initiativ og utenfor statens kontroll. Iran-nære grupper beskyldes sammen med Muqtada al-Sadrs Fredsbrigader (*Saraya al-Salam*) for å stå bak en rekke angrep mot og drap på kjente aktivister og journalister. Gruppene har så langt kunnet gjøre dette uten at staten har hindret dem, eller holdt dem ansvarlige på noen meningsfylt måte (Landinfo 2021b, s. 6-7).

Væpnede grupper tilknyttet folkemobiliseringsstyrkene, har i kjølvannet av krigen mot IS etablert sterke, økonomiske interesser i hele Irak foruten KRI, ofte på bekostning av lokalbefolkningen. Landinfo skriver i et temanotat om situasjonen i Mosul spesifikt, at «[d]et later til at PMF hovedsakelig utgjør en trussel for personer som står i veien for dem og deres interesser» (Landinfo 2022a, s. 14; , se også Landinfo 2023b, s. 13). Det er viktig å merke seg at disse gruppene ikke har en væpnet tilstedeværelse i KRI.

Videre melder kilder at rettsvesenet er preget av politisering og korrupsjon. Politiske partier, væpnede grupper samt kriminelle skal gjennom trusler, vold og korrupsjon ha stor innflytelse (Freedom House 2022; Al-Aloosy 2023). I møte med en irakisk menneskerettighetsorganisasjon i Bagdad i 2022, ble Landinfo fortalt at korrupsjon er «det største hinderet for rettssikkerheten og landets utvikling» (Edwar & al-Jawahiri 2022). Gode forbindelser i en væpnet gruppe eller et tilknyttet parti vil dermed potensielt ha betydning på mange områder.

3.3 Lokalsamfunn, naboer og venner

Kilder viser til at også venner, kolleger, naboer og ens lokalsamfunn kan utgjøre potensielt svært viktige nettverk i irakeres hverdag (Edwar & al-Jawahiri 2022; IOM 2023a, s. 12). Det er viktig å merke seg at mange i landsbyen eller nabolaget ofte tilhører ens egen storfamilie og/eller klan/stamme.

IOM gjennomførte i desember 2020 og januar 2021 en spørreundersøkelse blant et representativt utvalg av innbyggerne i 18 distrikter i de sørlige provinsene Basra, Thi-Qar og Missan. I denne kommer det frem at de spurte har svært høy tillit til sine lokalsamfunn, og opplever at folk stiller opp for hverandre og hjelper til ved behov (IOM 2023a, s. 12-13):

While residents seem to have moderate to low trust in the wider community of their subdistricts, their relationships of trust within their specific neighborhoods or villages is particularly high. Respondents commonly report that neighbors willing to help each other, that the immediate community is close-knit, and that people in the community can be trusted.

(...)

The findings here thus indicate strong horizontal social capital between immediate community members including for the mobilization of that community to help one another and express grievance together.

Spørreundersøkelsen er foretatt i tre sørlige provinser, men Landinfo har ikke funnet informasjon som tilsier at lokalsamfunn i utgangspunktet er av mindre betydning i andre deler av landet. Flere kilder melder imidlertid at manglende tillit mellom ulike grupper i lokalsamfunn har vært utbredt i kjølvannet av IS'

fremrykking sommeren 2014. Dette gjelder særlig i nordlige områder med en sammensatt befolkning, som ble hardt rammet av IS' brutalitet og den påfølgende krigen.

I en rapport om returer til Sinjar skriver Flyktninghjelpen (NRC 2022, s. 18):

Other IDP key informants described safety concerns following the destruction of social relations following the conflict against IS. While both Yezidi returnees and Sunni Arab IDPs described having friends and neighbours of both religions and ethnicities prior to 2014, social interaction and intermixing have declined following the brutal crimes committed by IS toward Yezidis and the subsequent perceived complicity of Sunni Arabs in these crimes as both groups report significant distrust of the other.

I 2019 publiserte Kirkens Nødhjelp og den svenske kirken en rapport om sosiale relasjoner og samhold i Sinjar samt i Tal Kayf-distriktet. Også denne beskriver at manglende tillit og samhold har vært et problem etter krigen mot IS. Samtidig viser informantene til at de svært gjerne ønsker at dette bedres (Norwegian Church Aid & Church of Sweden 2019, s. 3):

The most acute needs of these communities can be grouped around job creation, health, education and justice, and reconciliation. Social cohesion factors and dimensions (e.g. well-being and reconciliation among community members) are self-identified by community members as priority needs. In general, men and women share a similar view.

Dette dreier seg om relasjonene mellom etnoreligiøse grupper i lokalsamfunnene. Det er ikke spesifisert hvorvidt dette er relasjoner som inngår i nettverk en vanligvis ville dratt veksel på i hverdagen.

4 Hvordan nettverk spiller inn i hverdagen

Som følge av fire tiår med sammenhengende krise og konflikt samt et politisk system preget av nepotisme og korrupsjon, er den irakiske staten omfattende men samtidig svak (Mansour & Khatib 2021, s. 6-8): Den er ikke i stand til å sikre alle innbyggers sikkerhet og tilgang til rettfærdige rettsprosesser, yte dekkende sosialhjelp til dem som har krav på og behov for dette eller sikre lik tilgang til offentlige tjenester og goder samt til bolig- og arbeidsmarkedet. I mangel av dette blir nettverk svært viktige, både for å sikre alternativ hjelp der staten ikke strekker til, og til offentlige tjenester, arbeid og bolig der tilgangen ikke er lik for alle.

Det følgende beskriver kort situasjonen innenfor områder hvor statens manglende evne gjør gode nettverk svært viktige eller tilnærmet nødvendige. Dette er ikke en

uttømmende liste, og gode nettverk og forbindelser vil kunne være viktige også innenfor andre områder.

4.1 Sikkerhet og konfliktløsning

Kilder er samstemte i at nettverk potensielt er svært viktige for en persons sikkerhet, gitt Iraks mange sikkerhetsmessige utfordringer, omfattende korrupsjon og manglende statlige voldsmonopol.

En rekke kilder peker på stammer som viktige aktører for å ivareta folks sikkerhet og løse konflikter. Som beskrevet over, viser kilder til at stammenes innflytelse og betydning øker i perioder når staten er svak (Bobseine 2019), og dette gjelder i aller høyeste grad ivaretagelse av medlemmenes sikkerhet samt konfliktløsning. EUs asylbyrå (EUAA) skriver dette i en rapport om stammer og tradisjonelle konfliktløsningsmekanismer (EUAA 2023, s. 19, 27):

The role of tribes increases when the state is weakened by partisan struggles, armed conflicts, or economic crises, especially as regards the issues of security and identity. This increase, however, does not take place in a coordinated and homogeneous way, but varies based on geographical, socio-economic and religious considerations. In countries impacted by conflicts as Iraq, tribes assume ‘functions that in strong states are exclusively performed by the government’ such as providing security and resolving disputes.

(...)

The challenges faced by the government to protect the Iraqi society has led to the consolidation of the role of tribal customs and traditions in parallel to the rule of law, as acknowledged by the Supreme Judicial Council of Iraq. As a result, sources indicated that many Iraqis prefer to use the tribal system to resolve disputes, even for major crimes, as well as minor disputes, or interpersonal, intercommunal issues, of family disputes. This is mainly due to problems of corruption and distrust in the formal courts, lack of access to such courts, lack of trust in the government, and because tribal courts are less costly and seen as faster than state courts.

Freedom House bekrefter i sin rapport om frihet i verden for 2022 at mange foretrekker å løse konflikter gjennom stammenes tradisjonelle mekanismer snarere enn gjennom det formelle juridiske systemet (Freedom House 2022):

The judiciary is influenced by corruption, political pressure, violent intimidation, tribal forces, and religious interests. The lines between the executive, legislative, and judicial branches are frequently blurred, and executive interference in the judiciary is widespread. Due to distrust of or

lack of access to the courts, many Iraqis have turned to tribal bodies to settle disputes, even those involving major crimes.

Som det følger av dette sitatet utøver politikere innflytelse over rettsvesenet, og tilhørighet til partier, politiske organisasjoner og tilhørende væpnede grupper, i tillegg til familie- og stammetilhørighet, kan være relevante nettverk.

I forlengelsen av dette er det verdt å merke seg at den irakiske staten i praksis ikke innehar voldsmonopol. Eksempelvis har væpnede grupper som er en del av de såkalte «Iran-nære» gruppene, altså grupper med nære bånd til den iranske revolusjonsgarden, kunnet gjennomføre angrep og drap på aktivister, journalister og andre uten at staten har vært i stand til å holde noen ansvarlig på en meningsfull måte (Landinfo 2021b, a). Hvorvidt en har forbindelser til politiske partier og/eller væpnede grupper, kan således ha potensielt stor innvirkning på ens sikkerhet og adgang til å løse konflikter.

4.2 Nepotisme og tilgang til arbeidsmarkedet

Ifølge Verdensbanken var over 15 prosent av arbeidsstyrken i Irak uten jobb i 2022 (The World Bank u.å.-a). For personer tilhørende arbeidsstyrken under 24 år, var situasjonen enda verre, med nesten 32 prosent arbeidsledighet (The World Bank u.å.-b). Det er med andre ord hard konkurranse om å komme inn på arbeidsmarkedet. Situasjonen utnyttes og gjøres verre av de etablerte, politiske partiene, som benytter lukrative stillinger i det offentlige til å pleie nettverk og bygge lojalitet. Verdensbanken skriver følgende (The World Bank 2017, s. 64):

Employment and promotion in the civil service have become increasingly non-meritocratic, and the sector has come to be viewed as a de facto social safety net. Iraqis queue for a secure job in the public sector, often for months or years, because of the job security, higher salaries, and benefits as well as one of the most generous pension systems in the world.

(...)

In addition to undermining the quality of the civil service, the dramatic rise in clientelistic hiring since 2003 has contributed to a ballooning of public sector employment and of the wage bill.

En artikkel fra AFP bekrefter dette bildet, og viser til at det også kan gjelde i privat sektor (AFP 2022):

In the public sector, and even in private firms, recruitment is often driven by the allocation of tribal and political favours. Aptitude or formal qualifications therefore often count for little.

En artikkel publisert av det irakiske avisen Rudaw i 2021 bekrefter dette bildet. Den omtaler konkrete eksempler, herunder en person som fikk jobb takket være hjelp fra en slektning, og en som først fikk jobb etter å ha meldt seg inn i «rett» politisk parti. Artikkelen viser videre til en undersøkelse gjennomført av Verdensbanken i 2019, hvor 95 % av irakere mener *wasta* «ofte eller noen ganger» er nødvendig for å skaffe jobb. *Wasta* er et arabisk begrep, som betyr nettopp det å ha og benytte gode forbindelser (AFP 2021).

En artikkel i The New Humanitarian (2016) viser til konkrete eksempler som bekrefter det samme bildet. Her kommer det også frem at enkelte ser seg nødt til å betale svært høye bestikkelser for å få jobb, dersom de mangler gode forbindelser.

IOM publiserte i 2023 en undersøkelse gjort blant irakiske migranter som hadde vendt tilbake til Irak etter å ha tilbrakt tid i utlandet. Denne viste at en hovedutfordring var mangel på arbeid, og at 30 % trakk frem mangelen på lokale forbindelser og *wasta* som det største hinderet for å komme inn på arbeidsmarkedet (IOM 2023b, s. 5, 19).

IOMs studie «Access to Durable Solutions Among IDPs in Iraq: Moving in Displacement» er basert på intervjuer med 4000 hushold blant internt fordrevne i Irak, gjennomført mellom 2016 og 2018. Den ser spesifikt på internt fordrevne som har reist videre fra stedet de først flyktet til, men som ikke har vendt tilbake til det opprinnelige hjemstedet. Et tema er adgang til arbeidsmarkedet, og forfatterne slår fast at familie og venner spiller en svært viktig rolle i denne sammenheng (IOM & The Institute for the Study of International Migration (ISIM) 2019, s. 10):

Family and friends play a significant role in how people find employment. More than half of movers relied on relatives and friends to find jobs in Rounds 1, 3, and 4, which may account for why movers reported changing job sectors so frequently.

4.3 Manglende statlig, sosialt sikkerhetsnett

Irak har ikke et offentlig sosialt sikkerhetsnett som kan sammenlignes med eksempelvis Norges, og hjelpen myndighetene tilbyr personer som lever i fattigdom, havner utenfor arbeidslivet eller av andre årsaker har krav på og behov for støtte, er svært begrenset. Selv om andre ordninger også eksisterer, viser kilder til at det i praksis finnes tre betydelige offentlige ordninger: pensjons- og trygdesystemet, kontantstøtte til fattige (Social Safety Network (SSN)) og den offentlige ordningen for distribusjon av basisvarer til irakiske husholdninger (Public Distribution System (PDS)) (Phadera, Sharma & Wai-Poi 2020, s. 3; ISSA 2022).

PDS er en universell ordning, som ifølge en rapport fra Verdensbanken nådde 99 % av befolkningen før krigen mot IS brøt ut i 2014. Samme kilde skriver at til tross for andre ordninger, forblir PDS «(...) the only notable social assistance program in Iraq» (Phadera, Sharma & Wai-Poi 2020, s. 3). Det er verdt å merke seg at svært mange irakere har blitt fordrevet fra hjemmene sine siden 2014, hvilket påvirker tilgangen til PDS fordi rasjonen i utgangspunktet skal hentes ved en families registrerte hjemsted (EASO 2020a, s. 44). Tilgang til systemet fordrer også et visst byråkrati, og alle medlemmer av en husstand må være registrert i sivilregisteret for å få tilgang til riktig rasjon.

SSN er en ordning med kontantstøtte som på papiret skal gå til irakiske husstander som lever under den nasjonale fattigdomsgrensen (ISSA 2022). Kilder rapporterer imidlertid at ordningen er svært lite treffsikker og lite tilgjengelig. Verdensbanken skrev i 2020 at kun 11 prosent av fattige mottar støtten, og at av de som faktisk mottar støtten, var kun 26 prosent fattige (Phadera, Sharma & Wai-Poi 2020, s. 3). ILO opererer med et noe høyere tall, og viser til at rundt 20 prosent av fattige mottar støtten (Rabi & Kattaa 2022, s. 6). En undersøkelse gjennomført av IOM i 2013, gjengitt av Landinfos finske kolleger i 2018, viser også til at støtteordninger er lite tilgjengelige for trengende. Ifølge rapporten har de fleste kvinneledede hushold i Irak krav på støtte fra det offentlige og/eller private organisasjoner, men i praksis mottok kun 20–25 prosent slik støtte. Samme kilde melder videre at støtteordningene ikke er dekkende selv blant dem som faktisk mottar støtte (Finnish Immigration Service 2018, s. 38).

Pensjonssystemet for offentlige ansatte er svært lukrativt, og menn har krav på pensjon fra fylte 60 år og kvinner fra 55 år, eller tidligere ved minimum 30 års ansiennitet for menn eller 25 år for kvinner. Dersom vedkommende dør, har enken/enkemannen krav på pensjon fra staten (ISSA 2022). I praksis dreier dette seg som regel om etterlatte kvinner. Kilder melder imidlertid at det kan være svært krevende å få støtten man i utgangspunktet har krav på, og at det fordrer en omfattende, byråkratisk prosess. USAID skrev i 2014 at det er svært vanskelig for en enke å få det hun rettmessig har krav på, herunder arv og støtte fra det offentlige. Dette tar ofte flere år, og vedkommende mottar ingen støtte i mellomtiden. Forfatteren fastslår at «[i]n the majority of cases, the successful completion of these steps is dependent on overcoming extreme financial, bureaucratic and societal barriers, as well as time and money constraints» (USAID 2014, s. 8). Landinfo har vel å merke ikke funnet opplysninger som tilsier at de som selv er pensjonister og har opparbeidet rett på pensjon, støter på denne type problemer, beskrivelsen over gjelder deres eventuelle enker.

Irakiske borgere har tilgang til et universelt og tilnærmet gratis helsevesen. I praksis må imidlertid svært mange benytte kostbare private tilbud snarere enn det offentlige, grunnet kapasitetsmangel og omfattende medisinmangel ved det offentlige tilbudet. Irakere er derfor blant de i verden som betaler mest fra egen

lomme for helsetjenester, til tross for et på papiret gratis og allment tilgjengelig tilbud. For mer om dette, se temanotatet «Irak: Helsetjenester» (Landinfo 2019).

4.4 Tilgang til bolig

Mangel på tilgjengelige boliger er et betydelig problem. I en nyhetssak fra Amwaj siteres en myndighetskilde på at situasjonen er prekær, grunnet flere år med krig og konflikt (Ozheb 2022):

According to Abdul-Zahra Al-Hindawi, a spokesperson for the Ministry of Planning, the country needs 2.5M additional housing units. The housing sector has been neglected over decades of war and instability and is in dire need of investment. The crisis has only grown worse in recent years, amid a population boom and increased urbanization.

Samme kilde skriver at det både er vanskelig å finne bolig, og at de tilgjengelige boligene kan være svært kostbare. I IOMs undersøkelse blant hjemvendte irakiske migranter referert til over, kommer det frem at 45 prosent oppgir å ha «dårlig eller svært dårlig» tilgang til bopel. Rapporten fastslår at mange av de hjemvendte oppgir å ha utilstrekkelig inntekt, hvilket igjen gjør tilgangen til bolig svært vanskelig (IOM 2023b, s. 25).

IOMs studie «Access to Durable Solutions Among IDPs in Iraq: Moving in Displacement», tar naturlig nok også opp vanskelighetene med å finne egnede steder å bo. Rapporten omhandler internt fordrevne, men det er like fullt verdt å merke seg følgende om tilgang til bolig (IOM & The Institute for the Study of International Migration (ISIM) 2019, s. 10):

The share of movers reporting they moved to join family or relatives is the same as those who moved for economic reasons (22%). This connection to extended family as a reason for moving reiterates the importance of extended family networks in offering places to live, providing loans and other financial support, and providing help in finding jobs.

En annen relevant problemstilling er lokale krav og restriksjoner som begrenser irakeres mulighet til å bosette seg i ulike deler av landet. Under krigen mot IS (2014–2017), og også i konfliktpregede perioder før dette, innførte lokale myndigheter strenge krav til personer som ønsker å reise til og bosette seg i gitte områder. Bakgrunnen var frykt for at personer med bånd til IS (eller andre ekstremistiske grupper), skulle bosette seg i et område, og kravene har særlig rammet sunniarabere. Et av tiltakene var krav om en lokal sponsor, hvilket fordrer en lokal kontakt som kan gå god for en (UNHCR 2022b, s. 4):

Additionally, some areas continue to apply sponsorship requirements. This means in practice that the individual needs to know someone in the

proposed area of relocation who is a resident of that area and who is willing to act as a sponsor, guaranteeing that the individual does not pose a security risk.

UNHCR understreker vel å merke i rapporten sitert ovenfor at sponsorkravet på daværende tidspunktet var fjernet for de langt fleste områder. Landinfo fikk imidlertid opplyst i juni 2024, via Norges ambassade i Amman/Bagdad (2024), at sponsorkravet fremdeles er gyldig i hele Irak, med unntak av KRI.

4.5 ID-dokumenter og andre papirer

Alle irakere trenger ID-dokumenter for å benytte offentlige tjenester, reise rundt i Irak, kjøpe og selge bolig, søke jobb og lignende. Alle irakere har også rett til å få utstedt ID-kort, og dersom en er registrert i sivilregisteret og allerede har gyldig dokumentasjon, er fornyelse en relativt grei prosess, så fremt en har anledning til å reise til sivilregistreringskontoret der en er registrert.

Dersom en derimot mangler ett eller flere sentrale dokumenter, er dette et problem som må løses, ofte gjennom tidkrevende og byråkratiske prosesser. Dersom man ikke er registrert i det irakiske sivilregisteret, må en fremlegge fødselsattest, godkjent av irakiske myndigheter. Dersom en ikke har fødselsattest, må en gå gjennom rettsvesenet, og man vil da være avhengig av familien for å få gjennomført prosessen. Tilgang til ID-dokumenter kan være spesielt vanskelig for kvinnelede hushold, se punkt 5.1.2. For mer om disse temaene, se temanotatet «Sivilregister, ID-dokumenter og pass» (Landinfo 2023c).

Dersom en på noe tidspunkt har frasagt seg sitt irakiske statsborgerskap og ønsker å gjenopprette dette, er en avhengig av å kunne legge frem originaler eller kopier av nære slektningers ID-kort (Landinfo 2023e, s. 2-3).

4.6 Ekteskap og valg av partner

Ekteskapet er en svært viktig institusjon i Irak, og å være gift er både vanlig og ansett som ønskelig. Arrangerte ekteskap er normen, og familie, storfamilie og eventuelt klan/stamme spiller tradisjonelt en sentral rolle i valg av partner og inngåelse av ekteskap (Landinfo 2023a, s. 12):

Eksempler fra media viser at både den nærmeste og den utvidede familien og/eller klan og stamme kan være involvert i å arrangere et ekteskap (Fitzsimmons 2008; Peterson 2004; Tierney 2003). Det er imidlertid viktig å merke seg at Irak er et patriarkalsk og hierarkisk samfunn, hvor et overveldende flertall av befolkningen antas å ha tilhørighet til en stamme (Finnish Immigration Service 2018b, s. 3). Også i tilfeller der den nære familien arrangerer et ekteskap vil klan/stamme kunne engasjere seg dersom

man motsetter seg dette eller anser et ekteskap som skadelig for klanen/stammens ære eller interesser.

Familie og/eller stamme kan altså spille en rolle både ved ekteskapsinngåelse og valg av partner når dette er ønsket av de som skal gifte seg, og de vil kunne spille en rolle ved å presse eller tvinge de involverte til å gjøre noe de ikke ønsker. Ulike former for tvangsekteskap er et betydelig problem (Landinfo 2023a, s. 30-36). I forlengelsen av dette er forståelsen av æresbegrepet en faktor som gjør at familie og/eller stamme involverer seg og fattet avgjørelser i en persons liv, først og fremst for unge kvinner, potensielt med svært alvorlige konsekvenser. For mer om dette, se temanotatet «Ekteskap i Irak (inkludert i KRI)» (Landinfo 2023a). For mer om æresrelaterte spørsmål, se temanotatet «Ære og æresrelatert vold» (Landinfo 2022b).

5 Betydningen av nettverk for kvinneledede hushold

Kilder melder at situasjonen for fraskilte, enker og andre enslige kvinner i Irak som regel er svært krevende, og at man i de langt fleste tilfeller er avhengig av hjelp fra et fungerende nettverk. Dette gjelder innen alle områder diskutert så langt i temanotatet, hvor det oftest er slik at kvinner og kvinneledede hushold møter større utfordringer enn menn og mannlige husholdledere. Videre gjør oppfatninger om sosiale normer og ære at aksepten for at kvinner bor alene, deltar i yrkeslivet eller reiser alene, mange steder er svært begrenset, hvilket ytterligere forsterker behovet for hjelp fra familie og andre nettverk, som beskrevet under.

5.1 Kvinneledede hushold

Begrepet kvinneledede hushold kan romme ulike konstellasjoner, og inkluderer enker, fraskilte eller enslige som lever med sine barn, og fraskilte, enker og single kvinner som lever alene. Det kan i tillegg inkludere kvinner som lever sammen med sin mann (og ofte også barn), men hvor mannen er syk, eller hvor andre forhold gjør at mannen ikke fungerer som husholdleder (Davis & Al-Shami 2020, s. 6).

Landinfo har ikke funnet presise tall på antall kvinneledede hushold, men tilgjengelige kilder tilsier at antallet er betydelig. UN Women i Irak skriver i en artikkel at anslag tilsier at ti prosent av alle hushold i Irak ledes av kvinner, og at 80 prosent av disse ledes av enker, skilte, separerte eller kvinner med omsorg for syke ektemenn (UN Women in Iraq u.å.). Artikkelen er ikke datert, men det kommer frem at den er publisert etter mai 2018. I en artikkel på FNs nettsider refereres det til anslag som tilsier at tre millioner kvinner i Irak er enker (UN u.å.).

5.1.1 Aksept for at kvinner bor alene, og familiers evne til å hjelpe

Tilgjengelige kilder melder at det i Irak generelt er liten aksept for at kvinner bor alene (The Danish Immigration Service & Landinfo 2018, s. 37; Finnish Immigration Service 2018, s. 1, 41; Jiyan Foundation for Human Rights 2020; Baghdad Women Association 2022). EUAA skriver, med referanse til en rapport fra det nederlandske utenriksdepartementet fra 2016, at kvinner ved skilsmisse tradisjonelt forventes å flytte tilbake til egen familie, og ved ektemannens død enten til egen eller til ektemannens familie (EASO 2019, s. 165).

Dette fordrer at kvinnen har familie å flytte tilbake til, og at denne har vilje og evne til å hjelpe kvinnen. Det finske migrasjonsverket skrev i 2018 at evnen til å hjelpe familiemedlemmer generelt har blitt mindre de senere årene, gitt den svært vanskelige økonomiske situasjonen mange befinner seg i etter flere tiår med krig og konflikt (Finnish Immigration Service 2018, s. 40). Landinfo ble under et møte i Erbil i april 2022 fortalt det samme av representanter for en fremtredende internasjonal NGO som arbeider med kvinnelede hushold (Kilde 1-A 2022).

Det er altså ikke slik at kvinner *ikke kan* bo alene, og mange hushold er kvinnelede. Kvinner som kan forsørge seg selv, vil kunne bo alene så fremt de har støtte fra egen familie. Kilder melder videre at det er relativt stor aksept for at eldre enker bor alene, dog ofte nær familien (The Danish Immigration Service & Landinfo 2018, s. 13; Finnish Immigration Service 2018, s. 40). Dette er knyttet til oppfatninger om ære, som har stor betydning i det irakiske samfunnet. Ære er i stor grad knyttet til oppfatninger om kvinner og deres oppførsel, og hvorvidt denne er i tråd med allmenne oppfatninger om sosiale normer. Det anses generelt som viktig å sikre at kvinner oppfører seg i tråd med disse, og ikke befinner seg i situasjoner hvor det kan oppstå mistanke om at de bryter med forventet oppførsel, hvilket igjen gjør aksepten for at kvinner bor alene liten. For eldre kvinner anses imidlertid situasjonen å være annerledes, fordi de ikke anses å være seksuelt aktive på samme måte (Abu-Lughod 1986, s. 186; se også Landinfo 2022b).

Samtidig er det klart at svært mange kvinner ikke har eller opplever å ha muligheten til å leve alene, og at dette eksempelvis kan påvirke hvorvidt kvinner kan søke skilsmisse uten støtte fra egen familie (Landinfo 2023d, s. 21).

5.1.2 Tilgang til ID-dokumenter, bolig og offentlige tjenester

Flyktningshjelpen skrev i 2022 at kvinnelede hushold møter spesielle utfordringer når de forsøker å skaffe eller fornye ID-dokumenter. Dette skyldes ifølge rapporten dels at slike hushold er overrepresentert blant internt fordrevne og blant familier som beskyldes for å ha bånd til IS. Andre, mer allmenne, forhold spiller imidlertid også inn, ifølge samme kilde (Buchanan & Zullo 2022, s. 20):

At the same time - while poorly understood - internal household or family dynamics can also interact with women's access to documentation and the

pursuit of associated rights. Many of these challenges relate to gender norms which can restrict women's movement - including to travel to and from government offices without a male escort. This is particularly a challenge for widows, or women whose husband may have disappeared during the conflict. This means that even if the distance is manageable in terms of time and cost, women without documentation may find themselves unable to access key offices, especially if this is over long distances like those required to travel to their areas of origin to complete civil documentation processes.

I samme rapport konkluderer forfatterne med følgende (s. 21):

Particularly, the policy and procedural systems associated with securing documentation in Iraq seemed designed in a way to require male relatives to act as proxies or directly support women to secure their rights and access services, denying women's agency and legal autonomy.

Rapporten peker videre på at det stilles egne krav for kvinner som ønsker å etterregistrere barn dersom ektemannen er død. I slike tilfeller kreves DNA-test fra tre mannlige slektninger på farssiden, hvilken gjør kvinnen helt avhengig av kontakt med og hjelp fra fars familie (s. 20).

Bostedskort er et ID-dokument som utstedes til husholdleder. Det er et viktig underlagsdokument for andre ID-dokumenter, og også en nødvendighet for å få tilgang til enkelte tjenester, som grunnskole (UNHCR 2022a, s. 10; Landinfo 2023c, s. 19-20, 25, 34). Tilsvarende utstedes PDS-kortet, som gir tilgang til den statlige distribusjonsordningen for basisvarer, også kun til husholdleder. For at en kvinne skal få tilgang til disse dokumentene, må hun registreres som husholdleder. Landinfo fikk i møte med en fremtredende NGO i Erbil vite at det er mulig for kvinner å bli registrert som husholdleder (Kilde 1-A 2022).

Via Norges ambassade i Amman/Bagdad (2024) fikk Landinfo i juni 2024 opplyst at dersom en enke skal registrere seg som husholdleder, fordrer dette at hun kan legge frem dødsattest for ektemannen. Dersom enken mangler dødsattest, eller parets ekteskap ikke er registrert, må dette rettes opp før kvinnen kan registrere seg som husholdleder. Enken kan få utstedt nytt bostedskort i sitt navn ved å legge frem gammelt bostedskort (i ektemannens navn) samt dødsattest, og så få utstedt nytt PDS-kort i eget navn på basis av dette.

IOM publiserte i 2020 en rapport om kvinneledede hushold blant internt fordrevne i Irak, basert på spørreundersøkelser over en periode på fem år blant et utvalg av internt fordrevne hushold. Også i denne rapporten viser forfatterne til at kvinneledede hushold ofte har vansker med å skaffe og fornye ID-dokumenter, og å navigere offentlig byråkrati uten hjelp. Det påpekes at mange kvinnelige husholdledere har liten eller ingen utdanning (Davis & Al-Shami 2020, s. 5):

Women with low levels of education and who are functionally illiterate (41%) find navigating bureaucratic systems and paperwork a challenge, especially in displacement, and have to rely on other family members for assistance.

Vanskeligheter med å navigere offentlig byråkrati gjør også tilgangen til offentlige tjenester, herunder hjelpeordninger og sosiale ytelser, vanskeligere. Landinfo fikk i møte med en NGO i Erbil vite at enslige kvinner risikerer trakassering og diskriminering når de oppsøker offentlige tjenester (Kilde 1-A 2022). Tilgang til offentlige tjenester krever ID-dokumenter og ofte også annen dokumentasjon, hvilket forsterker problemet (Buchanan & Zullo 2022, s. 20):

Generally, multiple requirements for documents compound broader dynamics which already make it more difficult for women to claim HLP [housing, land, and property, red. anm.] and inheritance rights, transfer services or benefits to their name in the case of a husband's absence, or even secure custody over their children.

Manglende tilgang til dokumentasjon på eierskap av hus og eiendom, eller leieforhold av hus eller leiligheter, rapporteres også som et stort problem. En rapport publisert av Flyktninghjelpen, peker på at kvinner og kvinneledede hushold som er internt fordrevne, er spesielt utsatt. Samtidig viser rapporten til at mer allmenne oppfatninger om kvinners rett og evne til å eie eiendom er en sentral del av problemet (Gorevan & Boswijk 2020, s. 4):

The difficulty for conflict-affected women in Iraq to protect and claim their property, NRC research shows, is based on four key interlinked factors: the interplay between formal and customary norms regarding women's right to own and claim property; perception and community knowledge of women's rights to own and claim property; lack of documentation of women's property rights; and the treatment of women who are perceived to be affiliated with IS.

5.1.3 Tilgang til arbeidsmarkedet og alternative inntektskilder

Svært få kvinner deltar i arbeidslivet i Irak. ILO skriver i sin arbeidslivsundersøkelse for Irak for 2021 at den kvinnelige arbeidslivsdeltakelsen, altså andel kvinner i arbeidsfør alder som er del av arbeidsstyrken, ligger på kun elleve prosent (ILO 2022, s. 6). En omfattende studie publisert av Verdensbanken i 2022, fant ulike årsaker til kvinners lave deltakelse, herunder forpliktelser overfor familien og manglende tilgang til barnehager/barnepass, et lite fleksibelt arbeidsliv, sosiale normer og konvensjoner og manglende støtte fra ektemenn (Ismail, Qarout & Sen 2022, s. 8-10). Dette gjør det vanskelig å finne sikre inntektskilder, og det finske migrasjonsverket skriver følgende (Finnish Immigration Service 2018, s. 1):

In practice, a single woman has very poor chances of making a living independently.

I IOMs rapport fra 2020 referert til ovenfor kommer det frem at dette forsterker kvinnelede husholds avhengighet av fungerende nettverk på to måter. For det første har kvinner som jobber, ofte behov for hjelp fra nettverk til å ivareta omsorgsoppgaver for barn og andre familiemedlemmer (Davis & Al-Shami 2020, s. 14):

Of course, many women in Iraq do work, and when they do, other family members provide child or elder care and there are childcare centers as well.

Videre, for det klare flertallet av kvinner som ikke jobber, utgjør deres nettverk en viktig kilde til alternativ inntekt, enten i form av lån, gaver eller annen hjelp (s. 5):

Female-headed households' social networks keep them alive and feeling supported. Family, neighbors, and friends are crucial to the well-being and survival of FHH [female-headed household, red. anm.]. They assist FHH with housing, food, and other expenses, as well as emotional support, transportation, child and elder care, and they also loan money to FHH families.

I sum konkluderer rapporten, som vel å merke fokuserer på kvinnelede hushold som er eller har vært internt fordrevne, med følgende (s. 17):

Finally, from the quantitative statistics and qualitative interviews it seems clear that households headed by women have to rely on the goodwill and compassion and financial generosity of others, whether that is family, friends, or neighbors.

Skriftlige kilder

- Abdulahadi, Rana (2019, 31. oktober). *Iraqi protestors unite behind demands, not sectarian identities*. Washington D.C.: Atlantic Council. Tilgjengelig fra <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/iraqi-protestors-unite-behind-demands-not-sectarian-identities/> [lastet ned 7. juni 2024].
- Abu-Lughod, Lila (1986). *Veiled Sentiments. Honor and poetry in Bedouin society*. Berkeley & London: University of California Press.
- AFP (2021, 1. desember). Iraq's 'wasta' system favours lucky few, frustrates many. *Rudaw*. Tilgjengelig fra <https://www.rudaw.net/english/middleeast/iraq/01122021> [lastet ned 4. mars 2024].
- AFP (2022, 2. oktober). Iraq's young covet govt jobs in headache for economy. *France 24*. Tilgjengelig fra <https://www.france24.com/en/live-news/20221002-iraq-s-young-covet-govt-jobs-in-headache-for-economy> [lastet ned 4. mars 2024].
- Al-Ali, Ziad (2023). Flawed by design. Ethno-sectarian power-sharing and Iraq's constitutional development. I: Mansour, Renad & Cambanis, Thanassis (Red.), *Iraq 20 years on. Insider reflections on the war and its aftermath*. London: Chatham House.
- Al-Aloosy, Massaab (2022, 15. november). *With Iraq's Quota System, the New Government is More of the Same*. Washington D.C.: The Arab Gulf States Institute in Washington (AGSIW). Tilgjengelig fra <https://agsiw.org/with-iraqs-quota-system-the-new-government-is-more-of-the-same/> [lastet ned 30. mai 2024].
- Al-Aloosy, Massaab (2023, 30. januar). *The Iraqi Judiciary: Undermined by Violent Intimidation, Corruption, and Politicization*. Washington D.C.: The Arab Gulf States Institute in Washington (AGSIW). Tilgjengelig fra <https://agsiw.org/the-iraqi-judiciary-undermined-by-violent-intimidation-corruption-and-politicization/> [lastet ned 7. juni 2024].
- Bobseine, H. (2019, 7. november). *Tribal Justice in a Fragile Iraq*. Washington D.C.: The Century Foundation. Tilgjengelig fra <https://tcf.org/content/report/tribal-justice-fragile-iraq/> [lastet ned 31. august 2023].
- Buchanan, Elysia & Zullo, Caroline (2022, september). *Life in the margins: Re-examining the needs of paperless people in post-conflict Iraq*. København & Oslo: NRC (Norwegian Refugee Council)
- DRC (Danish Refugee Council). Tilgjengelig fra <https://www.nrc.no/globalassets/pdf/reports/life-in-the-margins/life-in-the-margins.pdf> [lastet ned 12. juni 2024].
- The Danish Immigration Service & Landinfo (2018, 9. november). *Kurdistan Region of Iraq (KRI): Women and men in honour-related conflicts*. København: The Danish Immigration Service. Tilgjengelig fra <https://www.refworld.org/docid/5beacadd4.html> [lastet ned 31. august 2023].
- Davis, Rochelle & Al-Shami, Salma (2020). *Access to Durable Solutions in Iraq: Experiences of Female-Headed Households*. Bagdad: IOM. Tilgjengelig fra https://iraqdtm.iom.int/files/DurableSolutions/202011153051193_IOM%20Iraq%20Access%20to%20Durable%20Solutions%20Among%20IDPs%20in%20Iraq-%20Experiences%20Female-Headed%20Households.PDF [lastet ned 12. juni 2024].

- Dodge, Toby (2020). Iraq's Informal Consociationalism and Its Problems. *Studies in Ethnicity and Nationalism*, 20(2), 145-152. Tilgjengelig fra https://eprints.lse.ac.uk/106532/2/Dodge_iraqs_informal_consociationalism_published.pdf [lastet ned 30. mai 2024].
- Dodge, Toby & Mansour, Renad (2021, juni). *Politically sanctioned corruption and barriers to reform in Iraq*. London: Chatham House. Tilgjengelig fra <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2021-06/2021-06-17-politically-sanctioned-corruption-iraq-dodge-mansour.pdf> [lastet ned 4. juni 2024].
- EASO, dvs. European Asylum Support Office (2020a, september). *Iraq: Key socio-economic indicators For Baghdad, Basra and Erbil*. Luxembourg: EASO. Tilgjengelig fra https://coi.euaa.europa.eu/administration/easo/PLib/2020_09_EASO_COI_Report_Iraq_Key_socio_economic_indicators_Baghdad_Basra_Erbil.pdf [lastet ned 4. mars 2024].
- EASO, dvs. European Asylum Support Office (2020b, 9. oktober). *Iraq: The Protest movement and treatment of protesters and activists*. Valletta: EASO. Tilgjengelig fra https://easo.europa.eu/sites/default/files/publications/10_2020_EASO_COI_Report_Iraq_The_protest_movement_and_treatment_of_protesters.pdf [lastet ned 12. august 2021].
- EASO, European Asylum Support Office (2019, mars). *Iraq. Targeting of Individuals* (EASO Country of Origin Information Report). Valletta: EASO. Tilgjengelig fra <https://www.easo.europa.eu/sites/default/files/publications/EASO-COI-Report-Iraq-Targeting-Individuals.pdf> [lastet ned 30. oktober 2020].
- EPIC, dvs. Enabling Peace in Iraq Center (2021, oktober). *The Long Game: Iraq's "Tishreen" Movement and the Struggle for Reform*. Washington D.C.: EPIC. Tilgjengelig fra https://reliefweb.int/attachments/5c3ee1af-86d8-3485-9e0e-d404fbf630ba/Tishreen_Report_October_2021.pdf [lastet ned 7. juni 2024].
- EUAA, dvs. European Union Agency for Asylum (2023, april). *Iraq: Arab tribes and customary law*. Luxembourg: EUAA. Tilgjengelig fra https://coi.euaa.europa.eu/administration/easo/PLib/2023_04_EUAA_COI_Report_Iraq_Arab_tribes_and_customary_law.pdf [lastet ned 4. mars 2024].
- Finnish Immigration Service (2018, 22. mai). *Overview of the Status of Women Living Without a Safety Net in Iraq*. Helsinki: Finnish Immigration Service. Tilgjengelig fra https://migri.fi/documents/5202425/5914056/Report_Women_Iraq_Migri_CIS.pdf/ab7712ba-bad7-4a1f-8c1f-f3f4013428a7/Report_Women_Iraq_Migri_CIS.pdf [lastet ned 31. august 2023].
- Freedom House (2022, februar). *Freedom in the World 2022 - Iraq*. Washington D.C.: Freedom House. Tilgjengelig fra <https://freedomhouse.org/country/iraq/freedom-world/2022> [lastet ned 6. mars 2024].
- Gorevan, Daniel & Boswijk, Sanne (2020, mai). *Broken Home. Women's housing, land and property rights in post-conflict Iraq*. Oslo: Norwegian Refugee Council (NRC). Tilgjengelig fra <https://www.nrc.no/globalassets/pdf/reports/broken-homes---iraq-report-may-2020/hlp-report-1.8.pdf> [lastet ned 13. juni 2024].
- Hassan, Hussein D. (2008, 7. april). *Iraq: Tribal Structure, Social, and Political Activities*. Washington D.C.: Congressional Research Service. Tilgjengelig fra https://www.everycrsreport.com/files/20080407_RS22626_539eda4109834fe447db7031371a30a660ed22d6.pdf [lastet ned 4. mars 2024].

- ILO, dvs International Labour Organization (2022, 5. juli). *Iraq Labour Force Survey 2021*. Genève: ILO. Tilgjengelig fra <https://www.ilo.org/media/371291/download> [lastet ned 18. juni 2024].
- IOM, dvs. International Organization for Migration (2023a, 20. juni). *Between Fragility and Resilience: An exploration of human, social, natural, physical, and financial capitals in the south of Iraq*. Bagdad: IOM. Tilgjengelig fra https://reliefweb.int/attachments/c105bd9d-e348-4dfd-878c-956c967610bc/2023620014143_Between%20Fragility%20and%20Resilience_EN.pdf [lastet ned 10. juni 2024].
- IOM, dvs. International Organization for Migration (2023b, august). *Returning from Abroad: Experiences, Needs and Vulnerabilities of Migrants Returning to Iraq: Findings from a Longitudinal Study*. Bagdad: IOM. Tilgjengelig fra https://reliefweb.int/attachments/c0b1478f-fdb9-43d8-ad6c-8928e22ba7b7/20237133622750_IOM%20Returning%20from%20Abroad%20-%20Experiences%20C%20Needs%20and%20Vulnerabilities%20of%20Migrants%20Returning%20to%20Iraq.pdf [lastet ned 6. mars 2024].
- IOM, dvs. International Organization for Migration & The Institute for the Study of International Migration (ISIM), Georgetown University (2019, 10. september). *Access to Durable Solutions Among IDPs in Iraq: Moving in Displacement*. Bagdad: IOM. Tilgjengelig fra <https://reliefweb.int/attachments/c6bcb5a8-4eb2-3fac-947c-03ca80556700/IOM%20Iraq%20Access%20to%20Durable%20Solutions%20Among%20IDPs%20in%20Iraq-%20Moving%20in%20Displacement.pdf> [lastet ned 5. mars 2024].
- Ismail, Tala; Qarout, Dana & Sen, Iman (2022, 5. desember). *Community and Intra-household norms against women's work in Iraq: what matters?* Washington D.C.: The World Bank. Tilgjengelig fra <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099400212042295797/pdf/P1682280361e35093089d005c7834757219.pdf> [lastet ned 18. juni 2024].
- ISSA, dvs. The International Social Security Association (2022, 1. januar). *ISSA Country Profiles - Iraq*. Genève: ISSA. Tilgjengelig fra <https://www.issa.int/sites/default/files/documents/2024-01/Iraq%202022%20-%20ISSA%20country%20profile.pdf> [lastet ned 5. mars 2024].
- Jiyad, Sajad (2023, 30. mars). *The Mechanisms of Corruption in Iraq*. London: The London School of Economics and Political Science (LSE). Tilgjengelig fra <https://blogs.lse.ac.uk/mec/2023/03/30/the-mechanisms-of-corruption-in-iraq/#:~:text=Regime%20change%20in%202003%20led,through%20their%20seats%20in%20parliament> [lastet ned 30. mai 2024].
- Landinfo (2019, 14. oktober). *Irak: Helsetjenester*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2019/10/Irak-temanotat-Helsetjenester-14102019.pdf> [lastet ned 6. mars 2024].
- Landinfo (2021a, 27. august). *Irak: Iran-nære grupper og trusler mot personer som har arbeidet for internasjonale styrker*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2021/08/Landinfo-respons-Irak-Iran-naere-grupper-og-trusler-mot-personer-som-har-arbeidet-for-internasjonale-styrker-27082021-1.pdf> [lastet ned 8. februar 2023].
- Landinfo (2021b, 27. august). *Irak: Måltrettede angrep på demonstranter, journalister og andre kritikere*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2021/08/Landinfo-respons-Irak-Malrettede-angrep-pa-demonstranter-27082021.pdf> [lastet ned 13. desember 2022].

- Landinfo (2022a, 23. desember). *Irak: Situasjonen i Mosul*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2022/12/Irak-temanotat-Situasjonen-i-Mosul-23122022.pdf> [lastet ned 24. mars 2023].
- Landinfo (2022b, 10. mars). *Irak: Ære og æresrelatert vold*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2022/03/Temanotat-Irak-AEre-og-aeresrelatert-vold-10032022-1.pdf> [lastet ned 31. august 2023].
- Landinfo (2023a, 25. april). *Ekteskap i Irak (inkludert i KRI)*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2023/04/Irak-temanotat-Ekteskap-i-Irak-inkludert-i-KRI-25042023.pdf> [lastet ned 22. august 2023].
- Landinfo (2023b, 1. desember). *Irak: Situasjonen i Sinjar*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2023/12/Irak-temanotat-Situasjonen-i-Sinjar-01122023.pdf> [lastet ned 7. juni 2024].
- Landinfo (2023c, 14. august). *Irak: Sivilregister, ID-dokumenter og pass*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2023/08/Temanotat-Irak-Sivilregister-ID-dokumenter-og-pass-14082023-2.pdf> [lastet ned 13. oktober 2023].
- Landinfo (2023d, 28. september). *Irak: Skilsmisse i Irak (inkludert i KRI)*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2023/09/Irak-temanotat-Skilsmisse-i-Irak-inkludert-i-KRI-28092023.pdf> [lastet ned 17. juni 2024].
- Landinfo (2023e). *Irak: Å frasi seg irakisk statsborgerskap, gjenopprettelse av irakisk statsborgerskap*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2023/05/Irak-respons-A-frasi-seg-irakisk-statsborgerskap-gjenopprettelse-av-irakisk-statsborgerskap-31052023.pdf> [lastet ned 6. mars 2024].
- Mansour, Renad (2017, september). *Tribes and Religious Institutions in Iraq*. Genève: Cordoba Foundation of Geneva. Tilgjengelig fra https://cpi-geneva.org/ar/wp-content/uploads/sites/2/2018/01/CFG_Tribes-Religious-Institutions-in-Iraq.pdf [lastet ned 4. mars 2024].
- Mansour, Renad & Khatib, Lina (2021, april). *Where is the 'state' in Iraq and Lebanon? Power relations and social control*. London: Chatham House. Tilgjengelig fra <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2021-04/2021-04-21-where-is-the-state-iraq-lebanon-mansour-khatib.pdf> [lastet ned 4. juni 2024].
- National Assembly of Iraq (2005, 15. oktober). *Constitution of Iraq*. Tilgjengelig fra https://www.constituteproject.org/constitution/Iraq_2005.pdf?lang=en [lastet ned 15. desember 2020].
- The New Humanitarian (2016, 5. september). Iraq: No country for young men. *The New Humanitarian*. Tilgjengelig fra <https://www.thenewhumanitarian.org/feature/2016/09/05/iraq-no-country-young-men> [lastet ned 4. mars 2024].
- Norwegian Church Aid & Church of Sweden (2019, 18. juni). *Social Cohesion in Nineveh – An Assessment*. Oslo & Uppsala: Norwegian Church Aid & Church of Sweden. Tilgjengelig fra <https://www.kirkensnodhjelp.no/globalassets/lanserte-rapporter/2019/2019-social-cohesion-studie-rapport-finalfinal-webversion.pdf> [lastet ned 10. juni 2024].
- NRC, dvs. Norwegian Refugee Council (2022, mai). *“Your house is your homeland” How Housing, Land, and Property Rights Impact Returns to Sinjar, Iraq*. Oslo: NRC. Tilgjengelig fra <https://www.nrc.no/globalassets/pdf/reports/your-house-is-your-homeland/your-house-is-your-homeland.pdf> [lastet ned 23. november 2023].

- Ozheb, Ali Kareem (2022, 1. mars). Iraq struggles to overcome housing crisis. *Amwaj*. Tilgjengelig fra <https://amwaj.media/article/baghdad-real-state-high-prices> [lastet ned 6. mars 2024].
- Phadera, Lokendra; Sharma, Dhiraj & Wai-Poi, Matthew (2020, februar). *Iraq's Universal Public Distribution System. Utilization and Impacts During Displacement*. Washington D.C.: The World Bank. Tilgjengelig fra <https://documents1.worldbank.org/curated/en/239031582135436157/pdf/Iraqs-Universal-Public-Distribution-System-Utilization-and-Impacts-During-Displacement.pdf> [lastet ned 5. mars 2024].
- Rabi, Amjad & Kattaa, Maha (2022, august). *Position Paper: Building Iraq's Social Protection Floor. Framework and Recommendations*. Genève: ILO. Tilgjengelig fra <https://www.social-protection.org/gimi/Media.action;jsessionid=41wIz5ra4BwdIFiBpjDP8D2oWZHxCDRYu3xWLx9qMkoSMNbhE3Sz!1534231366?id=18969> [lastet ned 5. mars 2024].
- Salloukh, Bassel F; Barakat, Rabie; al-Habbal, Jinan S; Khattab, Lara W & Mikaelian, Shoghig (2015). *The Politics of Sectarianism in Postwar Lebanon*. London: Pluto Press.
- Transparency International (2024, 30. januar). *Corruption Perceptions Index 2023*. Berlin: Transparency International. Tilgjengelig fra <https://www.transparency.org/en/cpi/2023> [lastet ned 5. mars 2024].
- UN, dvs. United Nations (u.å.). *Invisible Women, Invisible Problems*. New York: FN. Tilgjengelig fra <https://www.un.org/en/observances/widows-day> [lastet ned 13. juni 2024].
- UN Women in Iraq (u.å.). *UN Women in Iraq*. Bagdad: UN Women in Iraq. Tilgjengelig fra <https://iraq.unwomen.org/en/about-us/un-women-in-iraq> [lastet ned 12. juni 2024].
- UNHCR, dvs. United Nations High Commissioner for Refugees (2022a, november). *Ability of Iraqis to Legally Access and Settle Durably in Proposed Areas of Internal Relocation*. Tilgjengelig fra <https://www.refworld.org/docid/63720e304.html> [lastet ned 14. desember 2022].
- UNHCR, dvs. United Nations High Commissioner for Refugees (2022b, november). *Relevant Country of Origin Information to Assist with the Application of UNHCR's Country Guidance on Iraq. Ability of Iraqis to Legally Access and Settle Durably in Proposed Areas of Internal Relocation*. Bagdad: UNHCR. Tilgjengelig fra <https://www.refworld.org/reference/countryrep/unhcr/2022/en/124177> [lastet ned 6. mars 2024].
- USAID, dvs. United States Agency for International Development (2014, februar). *Iraq: Access to Justice Program. Values of Access to Justice and Widows in Iraq*. Washington D.C.: USAID. Tilgjengelig fra https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00K2Z5.pdf [lastet ned 6. mars 2024].
- The World Bank (2017, 3. februar). *Iraq - Systematic Country Diagnostic (English)*. Washington D.C.: The World Bank. Tilgjengelig fra <http://documents1.worldbank.org/curated/en/54281148727729890/pdf/IRAQ-SCD-FINAL-cleared-02132017.pdf> [lastet ned 5. mars 2024].
- The World Bank (u.å.-a). *Unemployment, total (% of total labor force) (modeled ILO estimate) - Iraq*. Washington D.C.: The World Bank. Tilgjengelig fra <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?locations=IQ> [lastet ned 5. mars 2024].

The World Bank (u.å.-b). *Unemployment, youth total (% of total labor force ages 15-24) (modeled ILO estimate) - Iraq*. Washington D.C.: The World Bank. Tilgjengelig fra <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.1524.ZS?locations=IQ> [lastet ned 5. mars 2024].

Yahya, Maha (2017, juni). *The Summer of Discontent. Sects and Citizens in Lebanon and Iraq*. Washington D.C.: Carnegie. Tilgjengelig fra https://carnegie-production-assets.s3.amazonaws.com/static/files/Maha_Discontent_Final_Web.pdf [lastet ned 4. juni 2024].

Muntlige kilder

Baghdad Women Association (2022). Intervju i Bagdad, 28. mars.

Edwar, Hana & al-Jawahiri, Jamal (2022). Chairperson og Executive Director, Iraqi al-Amal Association. Intervju i Bagdad, 29. mars.

Jiyan Foundation for Human Rights (2020). Intervju i Erbil, 26. februar.

Kilde 1-A (2022). Anonym humanitær kilde. Intervju i Erbil, 5. april.

Norges ambassade i Amman/Bagdad (2024). E-post, 23. juni.